

Ս Ի Օ Ն

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ԱՋԳԵՅԻՆ, ԲԸՆԸՍԻՐԸԿԸՆ, ԳՐԸԳԻՏԸԿԸՆ

ԵՒ ՔԸԳԸՔԸԿԸՆ

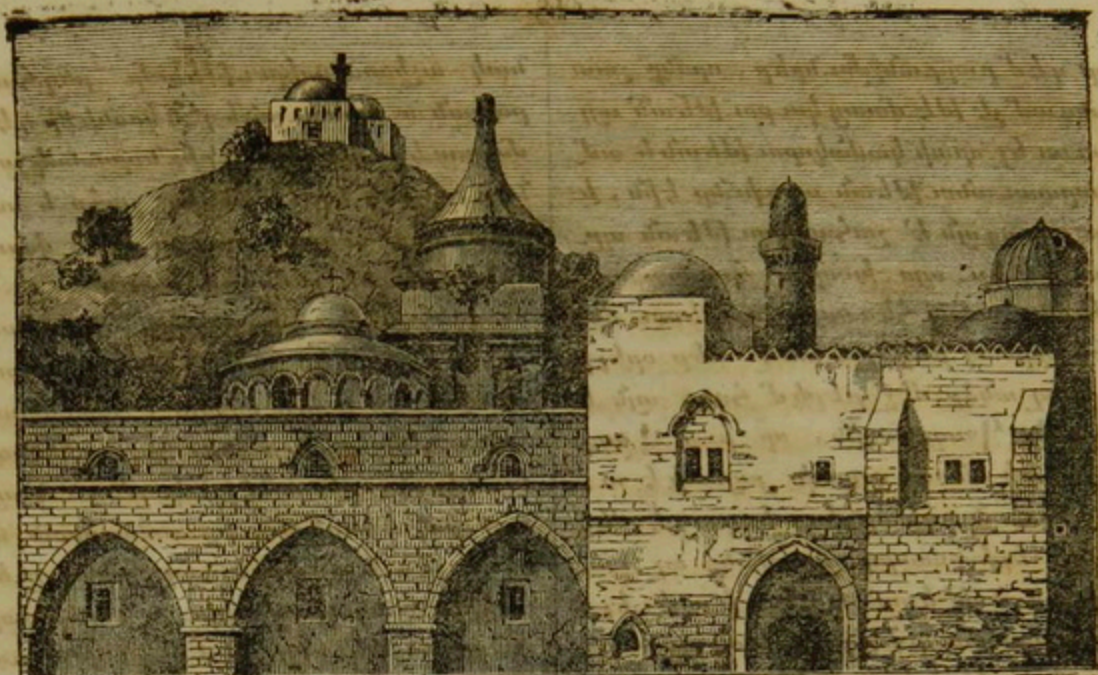
ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՅԵՐՈՒՍԸԳԼԵՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՑ

1867

ԵՐԿՐՈՐԻ ՏԱՐԻ
ԹԻՒ 2.

28 ՓԵՏԵՄԲԵՐ
1867.

Ա. Մ. Ս. Ս. Գ. Ի. Ր.

Ը.Չ.Գ.ԵՅԻՆ. ԻՆՆԵՍԻՐԵԿԸՆ ԵՒ ԳՐԸԳԻՏԸԿԸՆ

ԿՐՕՆԸԿԸՆՔ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՌԵՅԻՐ ԵՒ ԻՐ ԳԻՐԲԸ

ՔՐԻՍՏՈՍԱՆԿԱՆ ՀԱՄԱՊԵՐ ԵՒ ԿՐՈՆԻՍ
ՀԻՄՆ ԵՄԵՆ ԽՈՒ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՄԱՌՈՒՄ
ԾԱԹԻՒՆՆ Է. ԵՄԵՐԿԱՆ ՄԱՌՈՒՄ
ԹԵՄԱՐՆ ՕԴԵՍՂ ՄԻԱԿ ԿՐՈՆԻՍ ՄԵՂՆ Է
ՄԱՐԳԱՐԻՍ ՀԱՂԵՍԻ ՄԻՐԿՈՒԹԻՒՆՆ ԵՒ
ԵՄՐ յԱԽԱՆԻՍԿԱՆ ԱՆՄԱՀԱԹԻՒՆՆ
ՃԶՄԱՐԻՍ ՀԱՄԱՊԵՐԵՍ ՄԻ ԱՅՈ ՃՐԶ
ՄԱՐԻՍ ԹԻՒՆՈՒ ԸՈՒ ԸՆԴԱՆՈՒՄ, ԵՒ ԽՐ
ԸՆԴԱՐ ՄԻՐԻՍԿԱՆ յԱՅՈՒ ԱՆՈՒ ՎՐԱՅ
ԳՐՈՒՄ ԸՈՒ ԱՅՈՒ ԵՒ ԽՐ ԸՆԹԱՅՐՆ ՈՒ
ԳՐՈՒՄ ԽՐ ԿԱՆՈՆՈՒՄՈՒՄ Է. ԻՅՅ ԽՈՒ
ԱՂԵՍ ՈՒ ԳՐՈՒՆՆ ՈՒ ԳՐՈՒՆ ՈՒՄՈՒՄ ՈՒ
ԸՈՒՄ ԵՒ ՈՒՐԻՂ ՄԻՍԱՐԻՍ ՀԱՆԿԱՐՈՒ
ՎՐԱՐ ՈՒ ՄԻՍԱՐԻՍ ԿՐ ԱՆԴԱՆՈՒՄ ԵՒ ՄԻՍ

ԵՄԵՐԿԱՆ ՄԵՂ, ԱՅՈՒՄ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
ԵՒԿԸԸԸՍԵՍԵՍ ՄԵՂ ԱՂ ԱՆՈՒ ՀԱՄԱՊԵՐ
ԹԵՄԱՐՆ ԱՐԿԱՂ ՃԶՄԱՐՈՒ ԹԵՄԱՐ ՀԵՄ
ՄԵԿԱՆԸ ՈՒՄ ԹԻՒՆՆԵՐ ԱՂ ԱՐԿԱՆ ԱՐԿ
ՄԱՌՈՒՄ ԽՐ, ԱՅՈՒ ԵՒ ԱՆԿԱՆ ԱՆԿԱՆ ՄԱՐԻՍ
ԹԻՒՆՆԵՐ ՈՒ ՀԵՐԵՍԻՍԿԱՆ ԹԻՒՆՆԵՐ
ՈՒՄ ՄԻՐԸ ԱՐԿԱՆ ԹԻՒՆՆԵՐ, ԵՒ ԱՂ
ԱՆՈՒ ԱՆԿԱՐԱՆԿԱՆ ԱՄԱՐ ՄԵՂԱՐԻՍ ԹԻՒՄ
ՈՒՄ ԹԵՄԱՐ ԵՒ ՄԻՐՈՒ, ԱՐԿԱՆ ՈՒ ՃՐԶ
ՄԱՐԻՍ ԹԻՒՆՆԵՐ ԱՆԿԱՆ ՄԻՍԱՐԱՆ ՈՒ
ԵՄԵՐԿԱՆ ՄԵՂ ԱՐԿԱՆ ԱՆԿԱՆ, ՄԻՍ
ՄԱՐԻՍ ԹԻՒՆՆԵՐ ՈՒ ՀԵՐԵՍԻՍԿԱՆ
ԹԻՒՆՆԵՐ ՈՒՐԻՂ ԸՈՒՄ ԵՒՄ, ԵՒՄ ՈՒ
ՄԻՍԱՐԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԱՄԱՐ ՄԵՂԱՐԱՆ

նը դէմ բարբառնումներ, որոնք շատ անգամ չէ թէ մտաց կուրու թեան՝ այլ առաւել սրտի կամակորու թեան և ամբարտաւանութեան արդիւնք էին, և որ չարագոյն է՝ շահասիրութեան պըտուղ։ Եւ այս խօսքիս հաստատութեան համար հեռաւոր դարերու մէջէն օրինակ բերելու տեղ, մեր օրերը ապրող անձը մէջ բերեմ հոս, այն է Ուրնան Վաղդիսային, որ իւր Վարք Զիտուսի անուն գրքովը յայտնի է ուսումնական աշխարհիս, և գուցէ մեր ազգի երիտասարդաց ոմանց ալ անձամբ ծանօթ եղած է դէպ ի արեւելք ըրած ճանտարհորդութեան պատճառաւ։ Եսիկայ իւր աւետարանի պատմութեանը մէջ կը ներկայացընէ Վիսուս Քրիստոս ոչ իբրեւ որդի Եստուծոյ, և Եստուած ճշմարիտ, այլ մարդ սերեալ ի մարդոյ և իբրեւ վարդապետ և առաջնորդ կրօնքի մի. որով և ինքնին կը ջրի բոլոր այն նախագուշակութիւնները, որոնք մարգարէից ձեռօք աստուածեղէն ներշնչմամբ տրուեցան յաւանդ սրբազան պատմութեան։

Սոյն գիրքս զանազան լեզուներու թարգմանուեցաւ, և օրինաւոր պատասխաններ գրուեցան անոր դէմ՝ Եւրոպայի աստուածաբանից կողմէն։ Այնք մեր լեզուին մէջ ալ թարգմանելու փորձ մի եղաւ, բայց բարեբաղդաբար թէ՛ Վատրիարքական բարձր հրամանաւ մի արգիլուեցաւ, և թէ՛ քիչ շատ նոյն թարգմանութեան պատճառաւ բուն հեղինակութեան մոլորութեանցը և անձնական կարծիքներուն դէմ պատասխան մի տրուեցաւ Տէրոյնց բաղմիմաստ Զովհաննէս պատուելի վարժապետի ճարտար գրչաւը, որու շնորհակալութիւն և երախտագիտութիւն կը պարտաւորի Հայ եկեղեցին։ Եւ մեն մարդ գիտցաւ ու խմայաւ որ Ուրնանի ձիգն ու այսօրի

նակ աշխատասիրութեամբ ընդհանրական ու աստուածեղէն կրօնի մի դէմ մաքառելու ելնելը ուրիշ նպատակ չունէր, բայց եթէ անձին շահը և աշխարհական սնտաի փառքը՝ եթէ փառք կրնայ սեպուիլ մոլորութիւն մի։

Եկեղեցին այս առաջին անգամը չէ, այլ ինչպէս լսինք՝ անոր հաստատութենէն ի վեր սկսած է այսօրինակ հարուածներ ընդունել հերետիկոսաց և անկրօն քրիստոնէից կողմէն։ Բայց նոյն իսկ եկեղեցին ալ զանց ըրած ու լռած չէ, և ոչ երբէք ալ կրնայ լռել անկրօն գաղափարներու և մոլոր վարդապետութեանց դէմ. այլ թէ՛ բանիւ քարոյրութեան և թէ՛ գրով միշտ ախոյան կանգնած է իւր հարազատ որդւոցը սրբազան վարդապետաց ձեռօք, սրբ սուրբ գիրքը ձեռունին ղէնք առած և ողջախոհ տրամաբանութեան շնորհիւ յաջողած են զնոյն Եկեղեցին իբրեւ կոյտ մի անարատ մինչեւ մեր ձեռքն հասցընելու։

Եւ յապիսի պարտաւորութեան մի ենթակայ գտնուելով մենք ալ, ուղեցինք այս անգամ նորուստց ու չարափառ գրքերու դէմ հանել ոչ Ոսկերեան մի, ոչ Շնորհալի մի և ոչ Բոսուեո մի, այլ լակ Հրեայ ռաբբի մի, և այն ալ աշխարհիս անշուք և վայրենի տեղ մի մեծցած ու սնած. հրէական նախապաշարմունքներով տոգորեալ միտք մի, որ առանց Սորպոնի ձեմարանի մէջ մշակուելու, զնոյն իսկ Սորպոնեան աստուածաբանները վարժացուցած է՝ ճշմարտութիւն մի յերեւան հանելու համար իւր բանեցուցած ճարտար ու անդիմադրելի հարցումներովն ու առաջարկութիւններով։

Սամուէլ Ռաբբի ծնաւ Սարգիս կայսրութեան երկրին մէջ մետասաներորդ դարուն սկիզբները. իւր ինչ կերպ

դատարանական թիւն ընդունելը մեզ
յայտնի չէ, բայց սա ստոյգ կ'իմա-
ցուի իւր գրուածքէն՝ որ խորհելու
ազատութիւն և ազատ գաղափարներ
իւր մտքին մէջ յղանալու կարողու-
թիւն ստացած էր. որոյ շնորհիւ հին
կոտակարանը, որու մէջ խորին հրմ-
տութիւն ունեցած կ'երեւի, նոր Վլա-
տակարանի պատմութեան անցից հետ
համեմատելով, կ'եզրակացնէ ինքնին՝
թէ Քրիստոնէից պաշտած Հիսուսը,
այն () ծեալն ու վրկիչն է, զոր մար-
գարէք գուշակեցին. և թէ նա ինքն
է Նաոյի մարգարէին Նստուած հօր,
Լամանուէլ ըսածը: Եւ որովհետեւ
իւր այս ի նպատակ Քրիստոսի Նստուա-
ծութեան և քրիստոնէից կրօնին ըրած
խորհրդածութիւնները վճարաւոր յայտ-
նելու ըլլայ, երբեք ընդունելութիւն
չպիտի գտնէ իւր աղգակիցներէ, իւր
դատումները հարցման ձեւով մէջ բե-
րելով իրեն պաշտօնակից Խոսհակ ռա-
բիին՝ որ Սուվիուլմէդ քաղաքի սինակո-
կային Հրէից վարդապետ էր, ուղղե-
լով, անոր կը թողու իւր նախագա-
տութիւններէն հետեւութիւններ հա-
նել, որոնք պիտի ըլլան Հիսուսի Քր-
իստոսի աշխարհ գալն ու անոր պէս
պէս տնօրինական խորհուրդներ կա-
տարելն, և իւրեան ճշմարիտ Մեսիան
ըլլալը, մարգարէից գուշակածը և ի-
րենց սպասածը:

Սամուէլ ռաբիի գիրքը թէպէտ
և առաւել Հրէից ազգին նպատա-
ւոր է, ի ճշմարտութիւն բերելու հա-
մար զանոնք, այսու ամենայնիւ քիչ
նպատաւոր չէ նաեւ այն քրիստոնէից,
որոնք շրակնութեամբ կը նային աւե-
տարանական պատմութեան, և Սրնա-
նի գաղափարներուն թունաւոր հիւ-
թեքը ծծած ըլլալով, և անով իրենց
բարեպաշտական զգացմունքներն ա-
պականելով՝ քրիստոնէական և օտար

կրօնից մէջ տարբերութիւն մի չեն
դնել. միով բանիւ Հիսուսի Քրիս-
տոսի ճշմարիտ աստուածութեանը և
նորա յայտնած կրօնին աստուածայայտ
նութեանը վերայ երկրայելով, լոկ
մարդկեղէն մտաց արդիւնք կը համա-
րին կրօնը, իբր բարոյականութեան
դասախօսութիւն մի, և ոչ պատճառ
հոգւոյ փրկութեան և հանդերձեալ
կենաց տալման:

Այն գիրքը իբր 300 տարիի չափ
անհետացած ըլլալով, չորեքտասանե-
րորդ դարուն կը յայտնուի, որ անմի-
ջապէս լատիներէնի թարգմանուելով՝
երէք չորս անգամ տպուած է. նոյն
պէս և յունարէնի՝ Վիքիֆորոս թէո-
դորիսի ձեռքով. իսկ հայերէնի՝ տի-
րացու Սեբէսեդեկի ձեռամբ թարգ-
մանուեցաւ յամի 1774 թուոյն Հով-
ուեան Սարտիրոս աղայի որդւոյն խնդ-
րանքն ու ծախքովը:

Թ Ո Ւ Ղ Թ

Սամուէլ ռաբիի Հրէէն գրեալ ա-
նախակի ռաբիի սինակոկային Սուվիուլմէդ քաղաքի
սինակոկային Սարգայ:

Եղբայր, Նստուած գրեզ պահէ ու
պահպանէ՝ մինչեւ որ այս գերութեան
ազատիմք մէք, ու ժողովիմք՝ որ ցիր ու
ցան եղած եմք, և գոյ մօտենայ մեր
խաղաղութիւնը, և Նստուած ցոյց տայ
իւր կամքը մեր կենացը վերայ: Արդ՝
ճանչեցի ու փորձեցի որ դու մեր ժա-
մանակը գիտութեան ծայրը հասած
ես. և մեք մեր յոյսը քու վերադ դը-
րած եմք, թէ դու քու սրանչեղի մեկ
նութիւններովդ կրնաս հաստատ լուծ-
մունքներ տալ օրինաց և մարգարէու-
թեանց մէջ եղած տարակոյսներուն:
Նոր համար քու վարդապետութեանդ
հաղորդ ըլլալու փախաբելով, օրինաց

ու մարգարէն թեանց գրքերուն վե-
րայօր ստեղծ ինչ որ կը ծնի ու կը բխե-
քեզ կ'առաջարկեմ, որոնց վերայ հան-
դերձ երկիւղով կը ջատիմ ու կ'երկ-
նեմ: Առաջ քու առաջ իմաստու-
թեանց ու գիտութեանց գիրքը կը
փառեմ, և այս պատի գրքուկս կը խոր-
կեմ՝ յաւատով Աստուծոյ կամեցողու-
թեամբ՝ որ քեզմով կը հաստատուիմ
ճշմարտութեան մէջ և իմ տարակու-
սեալ միացս կը լուսաւորուի:

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Հրեայք ինչո՞ւ համար Աստուծոյ բարի-
թեան պահէն:

Կը ցանկամ, Տէր իմ, որ քեզմով
և օրինաց ու մարգարէից և ուրիշ գրու-
թեան վրայութեամբ իմ միացս հաւ-
տատուի. ինչու որ մեր Հրեայքս ա-
մէնքնիս առ հասարակ պատժուեցանք
Աստուծէ այս գերութեամբ՝ որոյ մէջ
կը գտնուիմք, որ և կրնայ ճշմարտապէս
Աստուծոյ յաւիտեհական բարկութիւ-
նը կաշուի, որովհետեւ անխախտն է,
փառն զի Տիտոսի ձեռք գերութեան
մէջ ինկնելով հազար տարիէն աւելի
եղաւ: Այլ գիտեմք՝ որ մեր հայրերը
կուռք պաշտեցին, մարգարէները բա-
ւականեցին, Աստուծոյ օրէնքը մէկ գի-
թաղացին, և անոնց այս ամէն յան-
ցանքներուն համար միմիայն Բաբելո-
նի եօթանասնամեայ գերութեամբը ⁽¹⁾
գիրենք խրատեց: Այլ ըսած ժամանակը
լռանալուն ողորմեցաւ անոնց և կրկին
իրենց հայրենի երկիրը դարձուց: Այլ
այն ժամանակ սուրբ գրոց մէջ անկե-
տաւ յիշուած ուրիշ բարկութիւն
ներէն աւելի սատկագոյն էր այս առ-

տուածեղէն բարկութիւն, ինչպէս
կ'ըսէ գիրքը: Այստեղ ամենայնիւ՝ ինչ-
պէս որ բանք, եօթանասուն տարիէն
աւելի չաւելեց այնքան մեղքերուն վա-
խարեն տուած խրատը. բայց հիմն,
Տէր իմ, անխախտն է աստուածային
բարկութիւնը որով զմեզ կը խրատէ.
նաեւ ոչ մարգարէները ասոր լռմնա-
լքը մեզ կը խտտանան: Այլ եթէ ք-
ոնքու ըլլամք թէ այս ներկայ բարկու-
թեանս որոյ մէջն եմք, այն եօթանաս-
նամեայ գերութեան բարկութիւնն է
որ գեռ կը շարունակուի մեր նախնեաց
վերայիշեալ մեղքերուն համար, զի ա-
տուած ստախոս ըլլած կ'ըլլամք, որ
քան լիցի. փառն զի ինքը ճշմարտ ու
փառաւորեալ Աստուածը այն գերու-
թեան ժամանակը մարգարէից ձեռքը
որոշեց, որ էր եօթանասուն տարի:
Առաջ այս պատասխան չէ, այլ փա-
խուստ ու խցո տալ է, որ չվայելի ի-
մաստուն ու մտացի մարգայ առաջը
դնել: Այլ եթէ ըսելու ըլլամք, թէ
Աստուած այն պանդխտութեան մէջ
մեր ազգին մէկ մասին ողորմեցաւ և
միւս մասին ոչ, և թէ զանոնք որոնց
ողորմեցաւ՝ դարձուց վերստին Տաճարը
շինելու, ինչպէս կ'ըսէ Արեմիա մար-
գարէն, և թէ մեր ոչ ողորմելիներէն
եմք, այն ժամանակ Վրիստենայք մեզ
կ'ըսեն՝ թէ Աստուած որ կառք պաշ-
տողներուն ու մարգարէները կողոր-
տողներուն ողորմեցաւ, պէտք էր որ
ձեզ ալ ողորմի, որ չմեղանջեցիք: Այլ
և մեր մեղսութեամբ հարեալն վերայ առ-
տուածեղէն վրեժխնդրութեւ պատի-
ժը չափ ու սահման մի ունէր, ուրեմն
ինչու համար մեր պաժիժը՝ որ չմեղան-
ջեցինք, անսահման է: Այլ աստուգիւ-
րեալս աւանստն է մեր այս պա-
տիժը, որոյ սահմանն ու փախճանը
ոչ օրինաց և ոչ մարգարէութեանց
մէջ կը գտնուի (որ տրուած ըլլաց):

(1) Եւրոպայի բնակիչը գերութեան տեղ Մե-
դիտերա կ'ըսէ որ պանդխտութեան կամ քաղաք-
ութեան ուրիշ տեղ փոխուելը կը շարունակէ:

Վասն որոյ, Տէր իմ, որովհետեւ Մատուած մեր հարեբը խրատեց մեր նախածնողաց կռաւարչութեանը և մարդարեւներն ապանակեալն համար, և այս մեզոց համար և օթանաաւն տարի դանակը պատմեց, և զմեզ ալ խրատեց մինչեւ հիմայ որ հաղար տարի և բիշ մ'ալ աւելի է, ու ցրուեց զմեզ ալ խարհիս չորս կողմը: Սակայն Մատուած եմք ինչ որ ալ պատահի, վասն զի ինչ որ բաւեցաւ՝ պատճառ մի չունին: Պատասխանէ:

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Հրէի՛ն՝ օրէնքները պահպանելուն համար իբրեւ յանդիմանէ, և ի՛նչ ծաւրագոյն թղթի մի համար ցրուած էն:

Արդ, Տէր իմ, սեպեք թէ խիտ մեծ մեղաց մէջ եմք, կ'աղաչեմ իմ միտքս հանգչեցուր հիմայ. Մատուած զմեզ Նրուաղէմէն յիբուցան ընկէն և այս մեղաց համար այսպիսի երկար պայքարն յաւիտեանական գերութեան մասնակէն ետքը, ինչո՞ւ համար մեք մեր յատուկ իշխանութեամբն ու կամբով և առանց Մատուծոյ յատուկ հրամանին՝ այս գերութեանն մէջ թրխառութիւնը, շարաթը և ուրիշ կարգերը կը պահեմք Սոթեմի օրինաց համեմատ: Մեք գիտեմք Տիտոսին սուրբ քաղաքը որ ժամանակ աւրելը, հաճարն ու գրքատունը այրելը, և զմեզ այս գերութեան մէջ ցրուելը, և այն ժամանակէն ի վեր ալ մեր կողմէն զոհն ու պատարագ և սղջակէզ մատուցանելը դադարեցաւ: Ի՞նչ յետոյ Մատուած ոչ մարդարեւի մի և ոչ մարդարեւութեան և կամ յայս նախնայն մի ձեռք յայտնեց մեզ իւր կամբը՝ թէ կրկին Նրուաղէմ և մեր առջի վիճակը դարձնել կ'ուզէ զմեզ ժամանակէ մի յետոյ, և ոչ բոլոր պահ

պահու թիւններս պահելու համար հրաման քաւ մեզ: Ուրեմն կը հետեւի (ինչպէս կ'երեւի), որ մեք յիշեալ պահպանութիւնները բռնելիս Մատուած մէջ, այլ այն մարդոցմէ՝ որոնց ինքն Մատուած բարկացաւ, և կ'երեւի թէ մեր հակառակորդներն ինչ որ կ'ըսեն՝ արդարեւ թեամբ և խրուամբ կ'ըսեն, թէ «Դուք որ թրխառութիւնն ու շարաթը կրողահէք, և առանց Մատուծոյ հրամանին Սոթեմի ու մարդարեւից գիրքերը սինակակային մէջ կը կարդար, ինչո՞ւ նոյնպէս զոհն ալ չէք մատուցաներ, ու քահանայապետներ, թաղաւորներ ու իշխաններ չէք հատաաւեր, սուրբ օծումն ու խունի ի գործ չէք ածեր: Վասնապէս ինչո՞ւ համար սեղանը չէք շիներ, ու կարգերն և օրինաց մէջ միւս ամէն գրեւ ու ըմբերը չէք պահեր, ինչպէս որ շարաթն ու թրխառութիւնը և ուրիշ շատ բաները կրպահէք ձեր աւանդութեան համեմատ՝ ձեր յատուկ կամքովը և առանց Մատուծոյ հրամանին: Ուրեմն երկու կողմէն ալ զՄատուած կ'արհամարհէք, թէ Մատուծոյ կամայը հակառակ բաժնեւոր ընելու ըլլաք, և թէ լուրջ՝ որ բաժնեւոր որ կրողահէք, Մատուծոյ կամքը ու հաճութեամբն է, չէք կրնար բնաւ այս բանն հաստատել ու ապացոյցանել: Որովհետեւ միւս բոլոր բաներս ալ չէք պահեր, որոնցմէ շատերը կրնար գրեւ իս տանել ու կատարել: Ի՞նչ թէպէտ այն ազգերը՝ որոնց իշխանութեան տակ կը գտնուիր, չեն թաղաւոր ձեզ թաղաւոր կարգել և միւս անձինքը հաստատել, սակայն ուրիշ շատ կարգեր կան որ չեն արգելել ձեզ կատարելու, ինչպէս որ արգելած չեն թրխառութիւնն ու գրքերը ու սինակականները և ուրիշ ինչ որ կը պահէք »:

Ի՞նչ բաժնեւորաւ, Տէր իմ, ինչ:

պէս կ'երեւի, պատրաստ ու բաւական
պատասխաններ չունիմք: Սակայն Մ.
տուծոյ եմք, ինչ որ ալ պատահելու
լինի:

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

Թէ ի՞նչ Բանդալիւրուի լէ Մատուծոյ թիւ
Հրեայ առն օրինական պահանջները
իբեյ ձեղացը համար:

Լը տեանեմք, Տէր իմ, որ Մատուծ
Օպարիսայի բերնով խօսելով եօթնե-
րորդ շրջանին մէջ՝ առջի ու կարծատեւ
գերութեան համար, կ'ըսէ. «Մայրէս
կ'ըսէ Տէր Մատուծ քահանայներուն
ու երկրին ժողովուրդներուն. երբ
պահք պահեցիր ու բոլոր որսանց լա-
ցիք եօթանասուն տարուան ժամանա-
կին մէջ՝ վեցերորդներուն ու եօթնե-
րորդներուն, գիացաք թէ պահք պա-
հեցիք ինձի կամ լացիք. ես այսպէս
պահք չուղեցի ձեզմէ»⁽¹⁾։ Վերջիշեալ
խօսքերովը, Տէր իմ, Մատուծ յայտ-
նեց, թէ երբ որ մէք Հրեայքս ըսած
եօթանասնամեայ գերութեան ժամա-
նակն գտնուած ըլլայինք, առանց օրէն-
քի պիտի ըլլայինք, որովհետեւ պահք
չունէինք և ոչ ալ օրինաց մէջ հրաման
ունիմք պահելու, ինչպէս և ոչ միւս օ-
րինական խտրութիւնները. նոյնպէս ա-
ռանց թրիատութիւն և առանց շարա-
թու պիտի ըլլայինք: Լը անտարակոյս
բոլոր այս ըսածներս ամենեւին զօրու-

(1) Ապրիլին բնագրին և անկէ զաւել ժամ միւս
Թարգմանութեանց մ.ջ սուրբ գրքով բերած վկայ
ու թիւները մեր Հայերէն բնագրին հետ՝ որ է եօ-
թանասնեց թ. քահանութիւնը, թէ կազմութեան և
թէ իմաստից կ'ըսէ: Բաւական տարբերութիւն ըլլա-
լով, հոս նոյն կտորները մէջ կը բերենք նաեւ ըստ
մեր Մատուծայնի. «Ստախ այդ երկրին ամեն ժո-
ղովուրդներուն և քահանայն'րուն ու ըսեալ. թէ որ
պահք ու լաց ամաններուն հինգերորդ ու եօթնե-
րորդ (օրերը), և ահա եթանասուն տարի, միթէ
պահք կը պահէք ինձի ու ըսեալ. Լ. 5:

Թիւն չունին, քանի որ ատուածեղէն
բարկութիւն ժողովուրդոց վերայ կը ծան-
րանայ: Սայց Մատուծոյ այս բարկու-
թիւնը կարճ էր, որովհետեւ եօթա-
նասուն տարի աւելց. իսկ այս ներկայիս
բարկութիւն երկար է, հազար տարուա-
նէն աւելի է: Լը ասոր վախճանը երբ
ըլլալը մարգարեից գրքերուն մէջ նը-
շանակուած չկայ. և կը վախնամ, Տէր
իմ, որ ինչպէս Մատուծ մեր հայրերը
առանց օրէնքի և առանց օրինաց պահ-
պանութեան խրկեց այն գերութեան
մէջ, և անոնց ոչ պահքերը և ոչ օրի-
նական պահպանութիւնները ընդու-
նեց, մինչեւ որ անոնց պատժին ժա-
մանակը լրացաւ, այսինքն եօթանա-
սուն տարին. նմանապէս այս վերջին
գերութեանս մէջ ալ մեր օրինաց հա-
մեմատ գործած գործերնիս չընդունիր
Արեմն յայտնի է՝ որ մէք հիմայ Մա-
բերն գնացող մեր նախնիքներէն ա-
ւելի մեծ մեղաց մէջ եմք. վասն որոյ
անոնցմէ աւելի տառուածեղէն մեծ
բարկութեան տակն եմք. և հետեւա-
պէս մեր գործքերն ալ ոչ այնչափ հա-
ճոյ են Մատուծոյ՝ որչափ որ ատելի
եմք:

Լը այս ըսածս յայտնի է, վասն զի
ինչպէս որ անոնք մարգարէներ սպան-
նելուն և կռապաշտութեան համար
միայն 70 տարի գերի մնացին, մէք ալ
աւելի մեծ մեղաց համար հազար տա-
րիէն աւելի է որ գերութեան մէջ եմք:
Լը այս գերութիւնը, Տէր իմ, անշուշտ
այն գերութիւնն է՝ զոր Գանիէլի բեր-
նով կատարած կ'անուանէ Մատուծ՝
ըսելով իննեւորդ գլխին մէջ. «Մինչեւ
կատարածը և վախճանը պիտի մնայ ա-
ւերութիւնը»⁽¹⁾:

Լը աջին գերութիւնը արանդրիս
տութիւն կը կոչուի, որովհետեւ քիչ

(1) «Մինչեւ 3 վախճան ժամանակի, կատարած
տարի ի վերայ աւելաւին, Գան. թ. 27:

ժամանակէն ետքը իրենց պատուովը կրկին Վրուսաղէմ դարձան բնակելու : Իսկ այս գերութիւնս յաւիտեանսն աւերութիւն կը կոչուի, որու մէջ Վրուսաձ լռելովը՝ ամենեւին մեղ չողորմիր, ինչպէս որ մեր հարերուն ողորմեցաւ Իսրայէլի մէջ, զորոնք մագարէներով կը մխիթարէր՝ աղատութիւն խոտանալով, և անոնք ամէնքն ալ տմփոփ մէկտեղ էին . իսկ մեղ բան մի չխոտանալէն ի դատ ցիր ու ցան ալ ըբաժ է երկրիս բոլոր թագաւորութեց մէջ : Սակայն ինչ որ ալ պատահի Վրուսոց եմք սմէն պատահարներու մէջ :

Ի յաջորդէն :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԱՌԱՔԱՐԻՆԻ ԱՌԻՔԱԼԱՔԱԿԻՐԹ ՊԱՏԱՆԻ

(Շարունակութիւն, տես երես 7 :)

Թ .

ՄԱՐԽԻՆ

Սարմինը հոգւոյն կամացը կը հընազանդի, որ զգայարանաց ձեռքով կ'ազդէ հոգւոյն առարկայից արտաքին երեւոյթը : Օգայարանքներն են . ինչպէս լսելը որ ականջին ձեռքով կը գործէ . տեսանելիքը՝ աչքերով, ճաշակելիքը՝ բիւքով . հոտոտելիքը՝ ունդամբ . իսկ շօշափելիքը բոլոր մարմնով, բայց մասնաւորապէս ձեռքերով : Վտնցմի գուրս ներքին զգացմունքներ ալ կան անօթութեան, ծարաւի և ուրիշ ախորժակներու :

Վննէ մէյմը մարդուս մարմինը, ով պատանեակ . ոհ, իրօք հրաշայլք մըն է Վրարչին իմաստութեանն ու բարութեանը : Ուրիշ անբան կենդանեաց պէս հոգոյն վրայ սողոսկելով չբալեր, այլ շիտակ կանգուն՝ հրաման

տալու գիրքի մը մէջ : Իր աղետ ու լայն ճակտին վրայ կը տեսնաս խորհելու յատկութիւնը, դէմքին վրայ հոգւոյն կնիքը, երեսին վրայ ծիծաղ : Վշքերը դէպ ի հորիզոն ուղղուած են, անանկ որ մի և նոյն միջոցին կը տեսնէ ան երկինքը որ զինքը կը լուսաւորէ, և երկիրս՝ որուն վրայ կեցած է : Վյն աչքերուն մէջ մըն մը տալածութեամբ տեղը մէկ բթաչափին հինգերորդ մասին մէջ կը բովանդակուի . դարձեալ այն աչքերը կը յայտնեն սէր և ատելութիւն, դթութիւն ու զայրոյթ, ուրախութիւն և տրտմութիւն :

Վրծիւներուն աչքերը անանկ սուր են, որ ինչուան ամպերուն մէջէն կը տեսնան իրենց յափշտակելու վտեալը . ամենանուրբ է շան հոտառութիւնը, ու ամենազգայուն է խլուրդներուն լսելիքը : Իսկ որ կենդանին անանկ կատարեալ աչք մը ունի, որ կարենայ ճանչնալ գունոց աստիճանը՝ որով կը ձեւանայ պատկերի մը գեղեցկութիւնը . որը անանկ կատարեալ շօշափելիք մը ունի, որ կարենայ իմանալ կերպասուց ու մետաքսէ հիւսուածքներուն զանազանութիւնը : Մէկալ կենդանիք հագած են կամ խորիս ինչպէս օձերն, կամ թեփ ինչպէս ձրկները, կամ կաշի ինչպէս եգները, կամ մաղ ինչպէս վայրի գազանները, կամ բուրդ ինչպէս ոչխարները, կամ փետուր ինչպէս թռչունները, կամ պատեան ինչպէս խեչափարներն ու խըխունջները : Սարդուս մորթը փափուկ է, ու ձեռքը զարմանալի կերպով մը կանոնաւորեալ է . ուր որ մէկալնոց թաթը կարծր է ու թեփոտ, եղունդներով, սանդալներով ու ճիրաններով :

Վրդեօք ուշադրութիւն ըրե՞ր ես, ով պատան ձեխօքիդ ճարտարութեանը վրայ : Վնանկ ձկուն է որ ինչ և իցէ ձեւ ունեցող մարմին մը կրնայ ձեռքին

մէջը ամբխփեւէ՝ ու ստի տնոր համար մա-
տերը անհաւատար են ու շատ մը յօ-
ղուածներ ու տակրներ ալ ունին. ծայ-
րերնին ալ եղբնգով մը պաշտպանուած
է, որ ըստ բաւականին կահուղ է՝ ու
բով մատերուն յօղուածները ուղա-
ծին պէս կրնայ խաղընել. և նոյնպէս
բաւական ամուր՝ որ հարկ եղած ա-
տեն մատերուն ուժը կը կրկնապատ-
կէ։ (Թէ որ ինծի՝ ձեռքս գէտ՝ կը դը-
նէ. [Թէ որ ջրի մէջ ըլլամ՝ զիս ջրին
երեսը կը բռնէ. [Թէ որ լեռնէն վեր
ելլամ՝ կ'օգնէ ինծի ճանկոտեւը։) Եր-
բեմն ճանկի տեղ կը ծառայէ, երբեմն
սրբի, երբեմն ապցանի ու երբեմն ալ
ուրաքի. նետերու աղէկ տարատիկ
մըն է. զսարանի մը կ'ըլլայ երբ հրա-
ցան մը պարպեմ, խմելու համար ու
ղէկ [Թառ մը կ'ըլլայ։ Սարգս՝ եղջիւր,
ժանիք ու ձիւրաններ չունի և ոչ ուրիշ
բնական զէնքեր. բայց ձեռքերը սրայ
ու վահանի տեղ կը ծառայեն։ Գա-
ռան, ոգնիին ու կրիային պէս չունի
զգեստ մը օդոց անբարեխառնութե-
նէն զինքը պաշտպանելու համար և
ու ալ պատասպարութիւն մը յարձակ-
մանց գէտ. բայց իր ձեռքովը վաղե-
լուչ ու հանգիստ զգեստները կը չինէ,
նոյնպէս նաեւ տուններ ու բերդեր։
Ենով զձին կը սանձէ վաղելու ատեն,
եղջ կը լծէ ուժը գործածելու համար,
ցանց և ուռկան կը հիւսէ ձկներ ու
թռչուններ որսալու համար։ Չեռքով
կը մանէ, կը կարէ, նուազաբան կը
զարնէ, կը նկարէ, կը քանդակէ, կը
գրէ, [Թի ու առաքատու բանեցընելով
ծավուն անհուն ընդարձակութեանը

մէջ կը [Թաչի։ (Թէ որ համր է ձեռ-
քով կը խօսի (1), [Թէ որ կոյր է [Թէ որ
մուկի մէջ է, աչքին տեղ ձեռքը կը
գործածէ։ Չեռքով իր զգացմունքը
կ'արտայայտէ, խօսելու ասուն կը շար-
ժէ, ձեռքերը երկնցընելով զըլունք
կամ սեր կը յայտնէ, ծափ ծափի գար-
նելով կը գովէ, կը գգուէ, կը մեղծէ,
ինքզինքը կը պաշտպանէ. վերջապէս
ինչէր չգուրցեր ալ որ իր աջը բարե-
կամի կամ գժբազգի մը երկնցընելով
տնոր աջը կը բռնէ։

Ե.

Խ Օ Ս Բ.

Բայց մարդու աւելի զարմանալի
գործարանը՝ որով կենդանիներէն մե-
ծապէս կը տարբերի, լեզուն է։ Սէ-
կալ կենդանիները պօռալով իրարու
մաքերնին կ'իմացընեն. [Թխամայրը եր-
բոր ցին կը տեսնայ կամ ցրենի հա-
տեր կը գանայ, վառեակները կը կան-
չէ, որոնք կը հասկընան ու կը վաղեն
կուգան. առիւծը կը մռնէ, շուր
կը հաչէ, կատուն կը մլաւէ, օձը կը
չչէ, ճնճղուկները կը ճառողեն, ու
խտկները կ'երգեն, խաղերը կը խաըն-
չեն, գրաստը կը զռնէ, ձին կը խրը-
խրնջայ, գորտը կը կռնչէ. բայց բնաւ
մէկը մեզի պէս չարունակեալ խօսակ-
ցութիւն մը չիներ. չկրնար բոլոր լոգ-
գացմունքները բացատրել և գտած ու
մտացածը յայտնել։ Ինչ որ չորս կող-
մերնիս կը տեսնանք ամենն ալ բառ ու-
նին. չկայ մտածութիւն մը որ չկարե-
նանք բառերով բացատրել, և ոչ յօ-
ժարութիւն մը որ անկարանանք յայտ-

(1) Տըւէբէ քահանան, (ճնշալ 'ի վերջի
Գալիկոյ 1712 ին նոյեմբեր 25 ին և մեռեալ 1783 ին
դ' կանոնէր 25 ին) խուլ-համբերը դատարարակալու
համար դատաւ։ Աս գժբա գ անձինքը մեզի պէս ի-
րենք ալ խօսելու յարմարութիւն ունին. բայց բնաւ
չա'րեւին, և ոչ ո'լ կ'անն խօսել։ Տըւէ' բէ խօսակ-
ցութեան ձայնին տեղ ինչպէս որ յայտնի է, նշան-

ներով ու ձեւերով խօսիլը ձեռք առաւ ու ստան-
կով կրնայ բաւիլ որ շատ համբելու խօսիլ ունի-
ցաւ. որմք հետզհետէ իր ուժովը ինչուան ցոյցօր
կը դատարարակալին։ Նոյնպէս նաեւ կոյրերն ալ հա-
զար ու մէկ տեսակ բան կը սովորին, ինչուան կայացալ
գրել ալ, վերը ցոյցած տեսերով։

տել : Այլ ըստ այլև այլ դատաւաց ալ
այլ և այլ լեզուներ կան , անոնկ որ
2000 լեզու կը համբուի . բայց ամենն
ալ վեց կամ եօթը ձայնի կը վերած-
ուին , որոնք ձայնաւոր կ'ըսուին և գը-
րեթէ 20 եղանակաւոր հնչման՝ որ բա-
ղաձայն կը կոչուին :

ՍԼ .

ՄԱՐԴՍ ԵՆԹԱԿԱՅ Է

ԿԱՏԱՐԵԼՈՒԹԵԱՆ

Վանի որ աշխարհքս աշխարհք է՝
թռչունները նոյն երգը երգած են , մե-
ղուները մի և նոյն կերպով շինելու են իւ-
րենց փեթակը և բէշկ մշկանալ իր բը-
նակարանը : Ի՞նչ որ մարդս հաբալ թռչ-
նոյն խօսիլ սովորեցնէ , դեղձանիկին ալ
թեթեւ ու սրարդ դաշնակներ , շնե-
րուն ու կապիկներուն ալ խաղալ ու
պարել , ասոնք չեն կրնար սովորածին
իրենց որդւոցն ալ փոխանցել , այլ ան-
տառներու մէջ ծնածներուն պէս սը-
գէտ կը մեծնան , ասոր համար է որ ան-
բան կենդանիք բնաւ կատարելագոր-
ծուած չեն :

Նդհակառակն մարդս սովորածը
միայր կը պահէ և ուրիշներուն ալ կը
հաղորդէ : Աշխարքիս սկիզբէն սկսեալ
երթալով իրեն գաղափարները միշտ ա-
ւելի ընդարձակած են . մարդ մը իր գիտ-
ցածը ուրիշի կը հաղորդէ . ամէն սե-
րունդ ալ իրեն յաջորդին կը սովորեցնէ՝
որ կը սովորի . կը շատցնէ ու յաջորդաւ
բար կը հաղորդէ : Այսպէս մենք մեր
ծնողքէն ու վորդապետներէն կը սով-
որինք քիչ ատենի մէջ ինչ որ շատ դա-
րեւու միջոց գտնուած են . ինչպէս
կարդալը , գրելը , տպագրութիւնը և
ուրիշ ատենց նման մեր կենաց և գիւ-
րութեանը համար հարկաւոր եղած
բաները . որոնց գիւտին համար մենք
ամենեւին չենք աշխատած : Երեմի ա-

մէն սերունդ իր գիտցածներէն զատ
կը սովորի նա և ինչ որ իրենց նախորդ-
ները գիտէին . ուստի ընկերութիւնը
իրեւ մէկ անձ մըն է , որ որչափ տա-
րիքը կ'աճնէ՝ այնչափ աւելի բան գի-
տէ ու այնչափ ալ աւելի լաւ կը գոր-
ծէ : Ասիկայ է կատարելութեան եւ
թակայ ըլլալ ըսելիս :

ՍԼ .

ՄԱՐԴՍ ԿԸ ԽՈՐՀԻ

Որչափ անգամ , ո՞վ պատանեակ ,
քանի մը կենդանեաց խելքին ու ըմ-
բռնմանը վրայ զարմացելու ես , ինչպէս
չներուն , ձիոց ու մասնաւորապէս փը-
ղերուն : Նայց թէ որ լաւ դիտես , իւ-
րենց ուշադրութիւնը միայն իրենց
զգայարանացը տակ ինկնող բաներուն
վրայ կեցած է : Սենք ընդհակառակն
հեռաւորին ու անցելոյն վրայ ալ կը
խորհինք . ինչպէս երբոր հիմակուան
տեսած տղադ կը համեմատես անցեալ
տարի գեղը տեսածիդ հետ : Այս և
պառնիին վրան ալ կը խորհինք . ինչպէս
երբոր կը մտածես թէ ինչ ակորժ պի-
տի զգայ հայրդ երբ իմանայ որ լաւ
կը սովորիս ու աղէկ ես . և ինչ համա-
րումն ու գովութիւն կ'ունենաս ու-
րիշներէն , թէ որ առաքինի ու բաղա-
քակիրթ մարդու մը պէս ասլիս : Այ-
նաւանդ կը խորհինք նաեւ բնաւ չտե-
սած բաներնու վրայ ալ . ինչպէս երբ
որ զԱստուած կը սրաշանք . ինչպէս
երբոր մեր պահապան հրեշտակին
կը դիմենք , առաքինութեան կը փա-
փաքինք : Այս խորհիլը կ'ուսուցանէ մե-
զի զգայմունքնիս , ճանաչմունքնիս ու
կամբերնիս լաւ ուղղել . չքնել ինչ որ
չենք ուղեր որ ուրիշները մեզի ընեն .
միայն վրդիկեռական հաճոյք մը չիրնա-
ուել , այլ արդարութիւնն և պարկեշ-
տութիւնը . մեր ամէն գործոյր մէջ

խոհեմութեամբ վարուիլ. զգուշանալ
փառասիրութեան, անբարեխառնու-
թեան, ագահութեան երեք աստե-
րէն. որպէս զի կարենանք ետեւէ ըլ-
լալ չափաւորութեան, բարեխառնու-
թեան ու վնասանձութեան առաքի-
նութիւններուն:

ԺԳ.

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԶԳԱՅՄՈՒՆՔ

ՈՒ ԽՂՃՄԱՆՏԱՆՔ

Երբ որ դուն գեղեցիկ պատկերք
մը կրտսնաս, անուշ երաժշտութիւն
մը կը լսես, թաւիշ մը կը շօշափես,
վարդ մը կը հոտաւքտաս, չաքարէ ա-
նուշ մը կ'ուտես, ախորժ մը կը զգաս:
Ինքհակառակն անախորժ բան մը կը
զգաս՝ երբ որ տոնա պատուզ մը կը խած-
նես, կրակ կտրած երկաթի մը կը դրու-
ջիս, աղակզութիւն մը կը տեսնաս,
խարոյցի մը կը ճրտելը կը լսես, կամ
աղբիւսի մը գարշահոտութիւնը կ'առ-
նես. առ ախորժիլն ու ախորժիլն մենք
զգացարանաց ձեռքովը կը զգանք:

Նոյնքան բարի տղայ մը կը տեսնես
որ խեղճ կուրի մը ձեռք կուտայ. կը
տեսնաս գործեալ որ մէկը գրպանին
թաշկինակը կը կորսնցնէ և տղայ մը
կը շտապէ վերցնելու զայն ու տիրաջը
գարձնելու. առ բաները քեզի ախորժ
մը կը բերեն: Արթած մը կը տեսնաս
որ ծերու մը զարնուելով զինքը գետին
կը ձգէ. նոյնպէս ուրիշ մէկ մը կը տես-
նաս որ օտարականի մը սխալ ճամբայ
կը ցուցնէ և անախորժ բան մը կը զգաս:
Այս աստիճանագ ու չափարժեքագ
պատճառն է Բարոյական զգացմանը. ներ-
քին զգացմունք մըն է՝ որով նախ և ա-
ռաջ զգարին և զգարր, մեր կամ ու-
րիշներուն գործքին արդարութիւնը և
անիրաւութիւնը կ'ըմբռնենք՝ նոյն իսկ
մտածելէս առաջ թէ արդեօք օգտաւ

կարէ թէ չէ. իսկ երբ որ ասիկայ մեր
յատուկ գործողութեանցը կը վերա-
բերի, ինչ՞ կ'ըսենք:

Թերեւս հանդիպած է երբեմն ու-
տեսած քլլոս որ անդգամ չարածը ծի-
մէկը ուրիշի զարկեր է, և ան ալ դատ-
նալով բէ իրեն. (Ի՞նչ թէ չէ՝ Լաւի՞ս ի՞նչ
բեր է՞ Ես: Նոյնպէս երբ որ մէկը քեզ
հետ գէշ վարուի, քու առջի հարց
մունքդ ան կ'ըլլայ. Ի՞նչ Բան ըրեր է՞ թէ
Արեւմտեան բարոյական զգացմունքը քեզ
կ'իմացնէ՝ որ պէտք չէ ահաճեցնել
ոչ զքեք առանց պատճառի:

Խղճմտանքը յանցանք մը ընելէ
առաջ գքեղ կը դրդէ որ ետ կենաս.
Թէ որ անանջ չես կախեր՝ կը սրտածէ
գքեղ ամօթով, զղջումով ու խղճմը
սանքով: Բա՛հ հեադ և ի քեղ է միշտ.
գիտես որ մէկը գքեղ չտեսաւ ու կա-
մընաս. գիտես որ մէկը պիտի չպատ-
մէ ու կը վախես: Ա՛հ, անդգամ ես թէ
որ քու խղճմտանքիդ ձայնին մոտիկ չես
ըներ. ո՛հ, անդգամ ես թէ որ անոր
յորդորանացը գէ՞մ կը գործես:

Ի՛նչ մը ընելէն առաջ ու բեմն պէտք
է խղճմտանքիս հարցնեմ և միշտ բա-
րին գործեմ. վասն զի կ'ուզեմ գոհ
ըլլալ ինձմէ. վասն զի երջանիկ ըլլալ
կը փափաքիմ, ու միշտ աւելի լաւ կեր-
պով ապրիլ:

ԺԴ.

ՄԱՐԴՍ ԿՈՒՋԷ ՄԻՇՏ ԱԿԵԼԻ

ԵՐԶԱՆԻԿ ԸԼԼԼԼԼ

Արովհետեւ ինչ որ մենք կ'ընենք,
ամէնն ալ աւելի հանդիսաւ բլլալու հա-
մար կ'ընենք: Ինքթի՞ եմ. ասիկայ ան-
ախարժ զգացմունք մըն է, ու կ'ուտեմ
որ աղէկ ըլլամ. յոյնած եմ նէ, կը
հանգչիմ. ձանձրացեր եմ նէ, բանի մը
կը զբաղիմ, վասն զի ասանկ ընելով ա-
ւելի հանդիսաւ կ'ըլլամ: Գիտուն ըլ-

լալը ուղէտ ըլլալէն աւելի աղէկ է, ուստի կը սովորիմ: Սիրելի և յարգելի ըլլալը անարգեալ ու ստեղծ ըլլալէն աւելի անորժելի է, ուստի առաքինի ու քաղաքակիրթ անձի մը սէս կ'ապրիմ:

Իսրի կ'ըսենք ան ամէն բանին՝ որ մեր վիճակը կը բացայայտեն. և ընդհանրապէս չար ան ամէն բանին՝ որ մեր վիճակը կը յտեցնեն. երջանկութիւն կը կոչենք մեծագոյն բարիք ու նենայալ և կարելի եղածին չափ նուազ չարք:

Իսկ երկրիս բարիքն ալ չարիքն ալ շատ անգամ առերեւոյթ են: Օրիս անորժեալ համար կերակրէ մը կը զրկեմ աւելոյ մը կ'ապրենք ինչպէս համար, ասիկայ բարիք մըն է ու խղճմանքս ինձի կը սովորեցնէ զիս ըրածիս վրայ գոհ ընելով: Իմ ընկերս աղուոր գիրք մը, սիրուն մեքենայ մը ունի, ու ես կը յաւիտակեմ զայն. թէպէտ և ուղած ձեռք ձգելով կարծեմ թէ աղէկ բան մը ըրի, բայց քիչ մը վերջը խելքը կը սովորեցնէ թէ գէշ ըրի. վասն զի ուրիշն բանը գողցայ, զինքը տհաճեցուցի, և անիրաւութիւն մը ընելով գէշ մարդ եղայ: Թէ որ ըրած չարութիւնս խոստովանիմ, հայրս զիս կը պատժէ. թէ որ ժխտեմ, բան մը չեմ քաշեր, բայց սուտ խօսիլը գէշ է, վասն զի ինչ կ'ըլլար աշխարհք՝ թէ որ ամենքը սուտ ըսէին: Արեւմտեան զիս աւելի կը գէշցնեն ու չար չարի վրայ կ'եւեղեն: Եւ ընդհանրապէս ճշմարտորդողը, թէ որ նաեւ պատիժ ալ ընդունիմ, ասիկայ կը ծառայէ ինձի որ ուրիշ անգամ գգու չանամ անանկ բաներ ընելէն որ չեմ կրնար խոստովանիլ, ու այսպէսով աւելի լաւ կրնամ ըլլալ:

Արեւմտեան ասով կ'իմանաւ որ ճշմարտութիւն անոնք են միայն՝ որ մարդ

բարի ապրելով կրնայ ձեռք ձգել, և թէ երջանկութիւն առաքինեացն վարձքն է:

Իսկ ինչ բանի վրայ կը կայանայ առաքինի ըլլալը:

Երբ որ Բարեւէր ըլլարուն վրայ:

Ինչ ըսել է արդար ըլլալ:

Իսկ է. ՉԸՆԵԼ ԱՌԻՇՆԵՐԱՅՆ ԵՎ ԲԱՅՆ, ԻՆՉ ԱՐ ԶԵՄ ԱՌԶԵՐ ԻՆՑԻ ԲՆԵՆ:

Ինչ ըսել է Բարեւէր ըլլալը:

Իսկ է. ԲՆԵԼ ԱՌԻՇՆԵՐԱՅՆ ԵՎ ԲԱՅՆ, ԻՆՉ ԱՐ Կ'ԱՌԶԵՄ ԱՐ ԻՆՑԻ ԲՆԵՆ:

Ինչ բան է առաքինութիւնը:

Առաքինութիւնը միշտ ուրիշներու և օգտակար բաներ ընելու վարժութիւն մըն է, Աստուծոյ կամայք յարմարեալ համար:

Թէ որ ասանկ ընեմ՝ ինչ կրնամ յաւատ:

Սիշտ լաւ ու հանգիստ ապրիլ թէ՛ ապրիլն ու թէ՛ անդին:

Պիտի շարունակուի:

Արեւմտեան Գանձաւարայ վանի եկեղեցոյն:

Գանձաւարայ վանքը Շուշի քաղաքին՝ որ Վարապետ ալ կ'ըսուի, հիսսիսային կողմը կ'ընեն, և 12 ժամ հեռի է քաղաքէն: Սոյն եկեղեցին շինած է Ծաղաղ դուռ Հասանը ինչպէս արծաւ նագրին մէջ ալ կը յիշուի: Սիրայել վարդապետ Չամէան կ'ըսէ՝ թէ թաւ թարաց պատերազմէն խաղաղութիւն ազատեալուն համար՝ անոնց հրամանաւոյս եկեղեցին շինեց Աստուծոյ շնորհակալ ընելոյ⁽¹⁾. Իսկ արծաւագիրք կ'ըսէ՝ թէ իւր հօրը մէկ կտակաւ շէնել տուաւ իրը գերեզմանատուն իրենց գերդաստանին:

Հասանայ մայրն է Խորիշահը, որ Արաւաղէմ գաղով⁽²⁾ երէք անգամ,

(1) Հասան Գ. է. Ե. 211:

(2) Տես և ի պատմ. Չամբ. հո. Գ. էրես 183:

հոս Զգնած է խարաղնադդեառ ան-
ձամբ և հոս վախճանած : Սուրհակի
Բաղդասար Մարբադիսկոպոսն Հատան
Ծալալեանց և Սեորապօլիտն Հայոց
Մշտանից 1849 թուոյն 152 համա-
րով դրած էր հանգուցեալ Արաբիս
Պատրիարքին և կը խնդրէր իւրմէ , որ
եթէ բարեյիշատակ տիկնաջ Խորիշահին
կամ տապանագիրը և կամ ուրիշ տե-
ղեկութիւն մի ունի արձանագրու-
թիւններէ՝ իմացընէ իրեն : Այդ դա-
րու և աւելի ժամանակաց հնութիւնը՝
և կամ լաւ եւս ըսել , մեր նախնեաց
անհոգութիւնն որք զանց աւած են
միշտ երեւելի դէպքերը արձանագ-
րել , շնորհեցին հանգուցեալ Պատրի-
արքին Սեորապօլիտն հայրենասիրա-
կան բաղձանքը լեցընելու :

Եւ հաւատիկ արձանագրին օրինակը :

« Յանուն սուրբ Արքայութեան՝
Հօր և Որդւոյ և սրբոյ Հոգւոյն . այս
գիր արձանի է , զոր ես նուառ ծա-
ռայ Աստուծոյ Ծալալ դօշայ Հատան
որդի Ախտանկայ՝ թոռն մեծի Հա-
տանոյ բնակաւոր ինքնակալ բարձր և
մեծ Արձախական աշխարհի՝ Թագաւ-
ար և ի յոգնատահման նահանգի : Օհ
հայրն իմ ի վախճան կենաց ելից իւր
յատուեացս անդարձ կտակի հաստա-
տեաց ինձ և մօր իմոյ Խորիշահին որ
էր դուստր մեծ իշխանաց իշխանին
Սարգսի , զի շինեսցուք եկեղեցիս ի
գերեզմանատուն հարց մերոց ի Վան-
ձասար , զոր սկսեալ մեր ՈԿԵ (1216)
թուին օգնութեամբ բարեբարին Աս-
տուծոյ , և ի խփել լուսամտին արեւ-
ելից՝ մայրն իմ կրօնաւորեալ չոգաւ
Այրուսաղէմ երրորդ անգամ . և ան-
դէն ի գրան Յարութեան խարաղ-
նադդեաց Զգնութեամբ , բաղմամեաց
Ժուժկալութեամբ հանգեաւ ի Քրիս-
տոս լուսոյ վկայութեամբ , և անդէն

պահեցու : Իսկ մեր զբաղմամբ կեն-
ցաղոյս ի մոտե գեալ փայթ դործոյ ա-
րարեալ , աւարտումն եղև շնորհօր
ողորմութեան ամենագութ Տեառն
ՈԶԵ (1238) թուին՝ գօտեւորեալ ա-
մենագան ձեւօք , պատկերազան յօրի-
նակերտ գմբէթարդ յօրինուածովք
յօժարութեան կամաց մերոյ , որպէս
տեսնէ Մատուած : Հոգացար զպէտս
միաբանիցս գիւղօրայս՝ Սաշեղ , Հար-
չանտուս , Բորբորջն , մէկ լուծ խաչի
նաձոր , Արաշենիկան գետն այգեստան ,
Աղնիկնի՝ զոր իմ հայրն էր տուեալ ,
Սահակայն , Փուրկատոսայն , Արծա-
թենիսն , որ ես տուի խաչօք , գրաւ
նօք , մասամբք , նշտարօք պատուական
և ձուլածոյ ամենայն սպասուք , և հան-
դերձ երեւելի զարգիւք ի փառս Քր-
իստոսի Աստուծոյ մերոյ : Եւ Աստու-
ծով ի մեր իշխանութեան եկեղեցիքս
ազատ են . կամաւ Տէր Արքանոյ ա-
ռաջնորդի սուրբ ուխտիս և միաբա-
նիցս գրեցար ժամ՝ զաւագ սեղանն
բոլոր տարին մեզ , և զայլ ամէն եկե-
ղեցիքս զատիկն իւր ճրագալուցովն
իմ հօրն է Ախտանկայ . Աստուա-
ծածնին դօրն իմ մօրն Խորիշահին ,
և Յայանութիւնն իւր ճրագալուցովն
իմ եղբօր Օպարէի . զաւագ սեղանն ,
որ իմ է , յԱստուածածնէն մինչ ի
Խաչն իմ պապուն Հատանայ . յանա-
կամունէն մինչ ի Յայանութիւնն Սա-
քանայ իմ կենակցին . Ութօրեից և
լիցն մինչ ի Առաջաւորն՝ հասարակաց
անյիշատակաց . Իարեկենդանին աշա-
բաթն իմ քուէրն Սարկոյ . Մշտհա-
ցից շաբաթ կիրակէքն իմ եղբօրն Ի-
վանէի . Օտոկէն մինչ ի Աստուածա-
ծինն և ի Խաչէն մինչ ի Յիսնակա-
մունն ինձ Հատանայ : () Երհնեցաւ ե-
կեղեցիս ՈԶԹ (1240) թուին , ի հոյ-
րապետութեան Տեառն Աբրահիմ Մշ-
տանից Կրթութեան : Հաստատ է

գիրս կամաւն Աստուծոյ . որ հակառակի , ոստին նորա Աստուած է և իւր սուրբքն : Անտնի տօնին մին օր ժամ Յովասափ միակեցին կատարի կամաւ մեծին Հասանայ :

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆՔ

Ազգային քաղաքք արդէն փութացին ծանուցանել հասարակութեան Ս. Աթոռոյս միաբան Ամառացի Յարութիւն վարդապետի վրայօք եղած ամբաստանութիւնը , որ քանի մի քրքւածադդեաց աշխարհական միաբանից թեւադրելով փորձ փորձած էր թունաւորել զՎեր . Խառնակ Սրբազան եպիսկոպոսը : Այն դէպքս Ամեն . Սրբազան Պատրիարք Հայրը լսելուն անմիջապէս յանձնաժողով մի կազմեց և յանձնեց անոր որ քննութիւն ըլլայ , և ճշմարտութիւնը յայտնուի : Այն միջոցներուն թէ Յարութիւն վարդապետը և թէ իւր արքանեակները բանտարկուած էին , և քննութիւնները ըմննալէն յետոյ Յարութիւն վարդապետը սուրբ Փրկչայ վանքը խրկուեցաւ , որ քաղաքէս դուրս է , և յատուկ հսկողութեան տակ դրուեցաւ . իսկ իւր դաւակից աշխարհական միաբանները քշուեցան թէ Ս. Աթոռէս և թէ քաղաքէս :

Աւասիկ յանձնաժողովոյն բրած քննութեանց տեղեկագիրք :

Ամենապատիւ Սրբազան Հայր :

Չեր Սրբազնութիւնը՝ որ ի՛նչեր կայութեան Տնօրէն խորհրդոյ քննիչ Սաննաժողովոյս յանձնած էր Յարութիւն վարդապետի , Սարաջի դպիր Պօղոսի , Սեբաստացի Վէորգի և Բաղնիցի Սուրաթին վրայ յայտնուած հարցուփորձը :

Սաննաժողովս 1866 , դեկտեմբեր 6 էն սկսեալ մինչեւ 1867 փետրուար 13 , 11 նիստերով կատարեց իւր պաշտօնը , որոյ արգիւնքը սոյն վերջին տեղեկագրովս կրնե՛րկայացունէ Չեղ տե՛նագրութենէն քաղելով :

Սաննաժողովոյս պաշտօնը 1866 , դեկտեմբեր 2 երեկոյնի դպիր Պօղոսի սենեկի պատին վրայ փակած պարսաւագրոյն հեղինակը գտնել և անոր պարունակութիւնը քննելն էր : Եւ զովս պէտք եղած հետազօտութիւններն ընելով , թղթոյն հեղինակը նոյն իսկ Պօղոսն ըլլալը տուագեց . (տես արձանագրութիւն երես 10 .) և երբ Պօղոսն իւր գրած ամբաստանութիւննէրը (ուր քանի մը անմեղներ զրպարտուած էին) , իմացաւ որ անկարելի էր հաստատել ինքզինք արդարացունելու նպատակաւ , Սեբաստացի Վէորգին զՍահակ Սրբազանը թունաւորելու խորհուրդը յայտնեց , որոյ քննութեան հետեւութիւններն են՝

Ա. Վէորգը Յարութիւն վարդապետին թեւադրութեամբ յանուն Սահակ Սրբազան Հօր և մէկ քանի վարդապետաց բարոյականին դէմ յանցանքներով լեցուն պարսաւագիր մը փակուցած է կոշնակին վրայ , զոր կարդացած է Անդրիանուպօլսեցի Ստեփան վարդապետը . (արձ . եր . 7 և 15) :

Բ. Յարութիւն վարդապետին խրատով Վէորգն զՍահակ Սրբազանը թունաւորելու փորձ կը փորձէ Սուրաթին ձեռօք . որոյ հաւատարմութեամբ չի յաջողիր . ըստ որում Սուրաթը երկու անգամ թոյնը Վէորգին ձեռքէն առնելով կը սանի Պօղոսին կը յանձնէ իրը հաւատարիմ սարսաւորի , և տեսնելով որ գործը չի յայտնուիր , երբորդ և չորբորդ անգամին եւս առնելով Վէորգին ձեռքէն , կ'ուզէ թէ Չեր Սրբազնութեան և թէ Սա

հակ Սրբազանին լուր տալ, որ կ'որդիլուի սպասուորներէն. (արձ. եր. 10, 13, 14 և 16):

Գ. Սառաջի Պօղոսը 11 աւուր մէջ երկու անգամ զՍահակ Սրբազանը կը թռնաւորէ, առաջինը չորթան սպուրի մէջ լեցուցած ըղալուն ջիններ դործեր, ուստի երկրորդ անգամ արգանակի ջուրի մէջ դրած է եղեր, և այս ոճիւրը դործելուն պատճառ եւ բեմն Սահակ Սրբազանի ծանր յանգի մանութեանց չի կրնալ տանիլը և եւրբեմն ալ առաւելագոյն շահու ախրն կարութեամբ Պատրիարքարանի սպասաւորութեան մոնելու փախսքը կը դնէ ըստ իւր գրաւոր վկայութեան:

Դ. Յարութիւն վարդապետը իւր վրայ ստուգուած յանցանքները խոտաւանելէն վերջը Սխառնութեան մէկ քանիններուն վրայ յանցանքներ դրնելով, այլ և այլ տարածայնութեանց առիթ եղած է ըստ իւր գրաւոր վկայութեան:

Ե. Սանաժողովն այս ամեն քիննութեանց մէջ զՍուրատը անմեղ կը գտնէ այս բոլոր նենգութեանց խառնաւակիչն ըղալուն համար:

1867 Փետրուար 14:

Մասիկոս վարդապետ Եղաւթեանց:

Մկրտիչ վարդապետ Եղիաշեանց:

Բարձուցիմէոս վարդապետ:

Յարութիւն Յ. Զեմիրճեան:

Կրքաւել Յ. Եաջընեան:

Մայիս 24 ին յառանգաւորաց դպրոցի հոյակապ սրահին մէջ տարեկան քննութեան առթիւ պարգեւաբաշխութեան հանգէսը կատարուեցաւ. որ ինչպէս յայտնի է, ի պատիւ և ի յիշատակ Սրբոց Վարդանանց որոշուած է ամեն տարի նոյն օրը կատարելու: Այլ թէպէտ ամայս 23 ին էր հան-

դէսին յատկացեալ օրը, սակայն նոյն օրը քաղաքիս կուսակալ Վսեմախոյ իգեթ Փաշան չկրնալ գալուն, հետեւեալ օրուան մնաց: Շքեղ էր արդարեւ աղգային հանգէս, ուր ոչ միայն կառավարիչ Փաշայն, այլ և զօրաց Վսեմախոյ Վիլա Փաշան և ուրիշ քանի մի բարձրաստիճան անձինք ներկայ գտնուեցան, իսկ հանդիսիս մէջ քանի մի հայերէն ծառեր և մէկ տաճիկէն բանախօսութիւն մի կարգացուեցաւ, և աղգային երգեր խօսուեցան ի մեծ հաճութիւն բոլոր հանդիսու կանայ:

Նշակերտաց խօսեցած ծառերը զստ տպուելով, իւրաքանչիւր բաժանորդ իրաւունք ունի մէկ մէկ օրինակ ձրի ստանալու:

Սուրախ եմք ծանուցանելու հաստատութեան Գեր. Յակոբ Ապիսկոպոսի եռանդուն ազգասիրութիւնը՝ զոր չընդացած տեղուանքը ցոյց կուտայ, այցելութիւն ընելով եկեղեցեաց և առաւելապէս վերաբանայ, որոց վերայ ընդունած տեղեկութիւնները կը փութամք հաստատութեան հաղորդել յուրախութիւն սրտի:

Տիգրանակերտ հասնելուն և առաջին անգամ փարձատուն այցելութեան գնալուն առթիւ, տեղւոյն ուսուցման կան փարձապետը Ս. Կարապետ Սարգսեան ընտիր ծառախօսութիւն մի կ'ընէ ընկերական սիրոյ վերայ, բնաբան տանելով իրեն Փրկչի մէկ պաւտուէրը որ ըսաւ. «Պատուիրանն նոր տամ ձեզ, զի սիրեալք զմիմեանս որպէս ես սիրեցի զձեզ»: Արով կ'ուզէ եղբակացընել թէ իւրաքանչիւր անհատ իրբեւ քրիստոնեաց պարտաւոր է իւր ընկերին և հետեւապէս իւր ազգին բարւոյն և օգտին համար զը-

Հոգութիւններ յանձն առնուլ, և լոստ օրինակի Փրկչին՝ դնել իւր անձը աղ-
գին հոգեւոր, բարոյական և մտաւո-
րական փրկութեանը վերայ, ազատել
զանկիւց բարոյական ախտից և մտա-
ւոր կուրութեան և խաւարին տգի-
տութեան գերութենէն : Այն ճառս
զոր առ երկարութեան զանց կ'ընեմք
մէջ բերելու, մեծ ազդեցութիւն ը-
րած է ներկայ եղող անձանց :

Գարձեալ ուսումնարանի աշակերտ
ներէն 16 տղայք առանձին ուղերձներ
առ շնորհակարութեան ճառեր ուղղած
են նորին Գերապետութեան, և տա-
րեգիւնին առթիւ բոլոր աշակերտաց
կողմէ ճառ մի կը կարդայուի հանդի-
սի մէջ . բոլոր այս բանախօսութեանց
մէջ դիտողութեան արժանի են տղա-
յոց ուսումնական եռանդը, և բա-
րեպաշտական վսեմ՝ զգացմունքները :

Տիգրանակերտի մէջ երկու եկե-
ղեցեաց անուամբ երկու ուսումնա-
րան կան մանչ տղայոց, այն է սուրբ
Աիրակոտի և սուրբ Սարգսի : Ընդ-
նայն մէջ 49 տղայք կան ուսմունք տը-
լով, այսինքն քերականութիւն, որ-
բանբանութիւն, ճարտասանութիւն
և թուարանութիւն . և 217 տղայք
այբբենարանէն սկսեալ մինչեւ շարա-
կան դաս առնող : Սուրբ Արակոտի
թաղը ունի նաեւ օրտոգաց համար
յոտուկ վարժարան մի, ուր տեղ 120
աղջկուհի աշակերտք հասարակ ըն-
թերցանութեան մէջ կը վարժուին :
Իսկ սուրբ Սարգսի թաղին ուսումնա-
րանին վերայ ուրիշ անգամ յոյս ու-
նիմք տեղեկութիւն հաղորդել : Հի-
մախու հիմայ կը յաւելում ըսել թէ
Գեր . այցելութիւն ներկայութիւնը մեծ
շարժում պատճառած է բոլոր պը-
տրած աղջային վարժարաններուն
ուսման ընթացից մէջ, և իւր յաճախ
այցելութեամբ և հարցաքննութիւն

ներառ բոլոր աշակերտք նոր եռան-
դով վստաւած իրենց մտաւոր կարու-
ղութեան տահմանը ընդարձակելու
յոյս կը ցուցնեն : Ըմեն կիրակի, կ'ը-
սէ նամակագիրը, սուրբ եկեղեցւոյ
արձակմանէն յետոյ բոլոր աշակերտք
և երեւելի աղջայինք ուսումնարանին
մէջ ժողովուելով քննութեան հան-
գէսներ կու տան, բաղդածայն եր-
զօք ընկերացեալ, և ամին անգամու
Գեր . այցելուն եւս հոն գտնուելով
իւր յորդորիչ խօսքերովը միշտ կը բա-
ջալերէ թէ զաշակերտներն և թէ հան-
գիսաւոր աղջայնոց խումբը :

Գեր . Յակոբ Սրբազան եպիսկո-
պոսը նոյեմբեր ամսոյն Ըրզնն եւս եր-
թալով, բարձրահայեաց սուրբ Ըս-
տուածածնի վանուց միտքան Ըրժ .
Յովհաննէս վարդապետի և բոլոր տե-
ղացւոց խնդրանք Ըկըլ գիւղաքաղա-
քի սուրբ Ըշան անուն եկեղեցին կ'օ-
ծէ, որ ութ տարիէն 'ի վեր է շինուի-
լը և առանց օծութեան կը մնար . այն
առթիւ ութ մանկանց եւս դպրու-
թեան աստիճան կու տայ : Ըկըլք ա-
ռանձին յայտարար գրով մի իրենց
շնորհակարութիւնը կը յայտնեն թէ
եկեղեցւոյն օծմանը համար և թէ նո-
րին Գերապետութեան այս պատ-
ճառաւս ամենեւին նուէր մի չընդու-
նելուն :

Այն եկեղեցիս ուխտառեղի եղած
է, ուր տեղ կը գտնուի եղեր մեծկակ
կտոր մի այն տաշտին, որուն մէջ ա-
մենօրհնեալ Արար իւր մանուկ Յիսու-
սը լուսցած է, կ'ըսեն :

ԾԱՆՈՒՅՈՒՄՆ

Սուրբ Ըթուս պարտք կը համարի
իւրեան Աիսի միջոցաւ ծանուցանել
քանի մի գաղթական և բաղդախնդիր
պատանեաց դէպքով մի իսուրբ Ը-

բուսադէմ՝ դաշերնին, որոնց հայրենի տունէն հեռանալը անշուշտ մեծ մտաւորական թիւնն պատճառած է իրենց ծնողացը, և թերեւս իրենց յօժարութեամբը չէ: Առաջինն է Պետրոս Յարութիւնեան ուրփացի պատանին, իբրբքան ամաց. որ 1865 ին Օգոստին օրերը կը հեռանայ հայրենիքէն, և պինդ պաշտի Վաղարշ Սեփեալ պէկի ծառայութեանը մտնելով, և անոր հետ Պաղեստինի կողմերը պտրտելէն յետոյ, 1866 օգոստոս ամսոյն հոս կուգայ Սեփեալ պէկի հետ: Ամեն. Սրբազան Հայրը խնայելով անմիջապէս բերել կուտայ պատանին վանքը, և ըստ նորա կամաց չափաւոր ամսակա նով Տպարանը կը դնէ աշխատելու և արհեստ սորվելու. ուր կը գտնուի մինչեւ հիմայ: Երկրորդն է Տէօնկէլցի Յակոբ Յովհաննէս Պալեան 10-12 տարեկան տղայ մի. որ ըստ իւր աւուրեան՝ հայրը կարօտութենէ ստիպեալ Խնիմիտու մարտատան մէջ ծառայող Տաճկի մի կուտայ 100 զուրուշ տարեկանով: Յիշեալ Տաճկը՝ որ տէվրիշի կերպարանքով երեւցաւ հոս, տղան ու իր ընտանիքը հետն առած՝ Պոլիս, Իզմիր, Աղէքսանդրիա ու յետոյ Երուսաղէմ՝ կուգայ և ճամբան կարօտութենէն տղուն վրայի ձեռք մի լաթը կը ծախէ: Սուրբ Աթոռը լեւելով տղուն Հայ բլաթ, կերպով մի բերել տուաւ վանքը, և մէկ մ'ալ ետ չդարձուց, թէպէտ և տէվրիշը բողբք բաւ կռուովարութեան:

Սոյն ծանօթութիւնը թէ՛ ի տեղեկութիւն իրենց ծնողացը, և թէ՛ առաւելապէս ի խրատ և զգուշութիւն բոլոր հարց կը փութամք հրատարակել, պատուիրելով իրենց որ զաւակաց վրայ իրենց ունեցած պարտաւոր

խնամքն և զգուշութիւնը չզրանան:

— Սարգուանցի տիրացու Յովհաննէս անուն անձը, որ հոգեւոյս Յովհաննէս Պատրիարքի օրովը երկու անգամ եկած է ի սուրբ Աթոռ, և ժամանակ մի մնացած է փոքրաւորութեան պաշտօնիւ և լուսարարութիւն եւս ըրած է սուրբ Յարութեան Տաճարին մէջ, բայց երկու անգամուն ալ որ և իցէ պատճառաւ մշտնջենաւոր մնալու շնորհում՝ ըրած չէ իրեն սուրբ Աթոռ: Հիմակ կը լսեմք որ յիշեալ մարզուանցի տիրացու Յովհաննէսը Կեսարիոյ սուրբ Կարապետի վանքը երթալով, և հոն միաբանութեան ընդունուելով Վեր. Վանահօրէն, կուգէ եղբւր վարդապետութեան պաշտօն ընդունելու, բսելով թէ արդէն լուսահոգի Յովհաննէս Պատրիարքէն աւագ սարկաւագութեան աստիճանը ստացած է, թէպէտ և ձեռքը վաւերական վկայագիր մի չունի: Աստի կը փութամք իմաց տալու թէ՛ Վեր. Առաջնորդին սուրբ Կարապետի վանաց և թէ հասարակութեան, որ յիշեալ տիրացու Յովհաննէսը թէպէտ և ժամանակ մի մնացած է սուրբ Աթոռոյս մէջ, բայց ոչ միաբանութեան իրաւունք և ոչ սարկաւագութեան պաշտօն ստացած է: Եւ ինչպէս որ ամսագիր թիւ 1866 հոկտեմբերի թիւոյն մէջ ծանուցած եմք, կրկին կը ծանուցանեմք՝ որ սուրբ Աթոռէս թէ՛ կամաւ և թէ՛ ակամայ բաժնուած որ և իցէ մէկը, և թէ չունի հաստատուն վկայագիր, ամենեւին չընդունուի այնպիսին իրերէ միաբան Երուսաղէմի, և յայտմ մատին սուրբ Աթոռոյս պատիւը չնայուիլը աւելի արդարութիւն և ուղղութիւն և օրինաւորութիւն կը համարուի:

